

De spiritualiteit van het getuigen

Het vijfde evangelie zijn

Getuigen spiritueel?

Is getuigen spiritueel? Voor velen niet. Getuigen put je juist uit: je moet je geestelijke brandstoftank eerst volgooien, vervolgens kun je een poosje getuigen en dan moet je weer snel bijtanken. Getuigen lijkt zo in mindering te komen op de omgang met God. Het zorgt vaak voor teleurstellingen, voor twijfels ook. Rondom getuige-zijn en evangelisatie hangt bovendien een sfeer van ‘moeten’. Christenen schieten vaak in een kramp wanneer het hierover gaat. Vroeger konden we tenminste nog zending bedrijven vanuit de macht van het getal, vanuit rijke en machtige organisaties, vanuit een geloof dat de kracht van vanzelfsprekendheid had. Maar nu zijn we een kleine minderheid geworden. Velen vinden geloven belachelijk of gewoon onbegrijpelijk, niet de moeite waard om er tijd aan te besteden. Als student maak je dat dagelijks mee.

Wie houdt het nog vol om te getuigen in zo’n klimaat? Misschien mensen met een sterke wilskracht? Maar dat zijn vaak mensen die op anderen nogal intimiderend overkomen en dat maakt hen misschien niet tot de geschiktste getuigen. Moet je niet van een ongelooflijk geestelijk niveau zijn om te kunnen getuigen?

De vraag is: waarvan getuig je? Bij veel christenen lijkt getuigen op het aanprijzen van levertraan: het is goed voor je, maar erg lekker is het niet. Maar is er een weg te vinden waarin getuigen meer een vanzelfsprekend onderdeel is van geloven? Hoe kan getuigen deel uitmaken van onze wandel met God?

In het vervolg wil ik op die vraag ingaan. Ik wil proberen te schetsen hoe getuigen meer iets kan zijn van genade en minder iets van ‘moeten’. Gemakkelijker zal het waarschijnlijk nooit worden, maar ik geloof dat het wel natuurlijker en daardoor geestelijker kan worden.

Een bedreigende gedachte?

‘Christenen spreken veel over verlossing, maar ze zien er maar weinig verlost uit’. Die uitspraak wordt toegeschreven aan Friedrich Nietzsche. Hij maakt duidelijk dat over de waarheid spreken één ding is, maar de waarheid doen is blijkbaar iets anders. ‘Groter blijdschap ken ik niet, dan dat ik hoor, dat mijn kinderen in de waarheid wandelen’, zegt de apostel Johannes (3 Joh. 1:4). In de waarheid *wandelen*, dat is meer dan alleen de waarheid *vertellen*. Het is niet alleen postbode zijn, maar het is brief zijn. Het is niet alleen goed nieuws brengen, maar zelf goed nieuws *zijn*.

Goed nieuws, dat is ‘evangelie’. Wie Jezus volgt, is een ‘evangelie’. Er staan vier Evangelien in de Bijbel: Matteüs, Marcus, Lukas en Johannes. En daarnaast is er het Evangelie van de christen. De goede boodschap in het leven van jou en mij. Dat is het enige Evangelie dat de meeste mensen lezen.

Dat klinkt goed. Ik heb dit vaak gehoord op evangelisatiebijeenkomsten: ‘Jij bent het vijfde Evangelie’. Dat klonk ook een beetje bedreigend, eerlijk gezegd. Ook wel pretentius: het klinkt alsof het behoud van onze burens geheel en al van ons afhangt. De spreker zei het vaak op zo’n veelbetekenende toon: ‘Denk erom, wij zijn het vijfde Evangelie...’. Ik slikte dan een beetje en ging bliksemsnel mijn leven na. Daarna dacht ik aan mijn medestudenten, de mensen die ik ontmoette in de supermarkt en bij mijn avondwerk. Was ik voor hen het goede nieuws? En wat betekende dat dan wel? Dezelfde soort gedachten bekruipten me nu ook nog

vaak. Mijn burens, warme en sociale mensen, maar geen christen... zouden die in mij een open boek zien: het vijfde Evangelie? Wat bedoelen we eigenlijk als we dit zeggen?

Farizeeër of angsthaas?

Ik denk dat veel mensen dit aanhoren als een aansporing om beter te zijn dan hun burens. Als je het vijfde Evangelie bent, ja dan komt het erop aan! Alleen wanneer je in je gedrag en levensstijl een stuk aardiger, fatsoenlijker, socialer, hartelijker, gastvrijer enzovoort bent dan iedereen in je omgeving, kun je met recht getuige zijn. Dat kan behoorlijk beklemmend zijn. Je wil dan wel graag goed nieuws voor anderen zijn, maar voor jezelf is dit eigenlijk een slecht-nieuwsbericht. Maar goed, stel dat je een forse wilskracht hebt: je doet je best en je komt misschien een heel eind. Maar ergens lijkt het toch niet te lukken. Hoezeer je ook je best doet, het blijft allemaal een beetje aangeleerd gedrag. Krijgen de burens nu inderdaad Evangelie te zien en te horen? Of zien ze vooral een mens die zich krampachtig heeft opgewerkt tot een niveau dat net iets boven hen ligt en die van daaruit zich neerbuigt naar hen? Is het vooral een boodschap van: 'Ik heb slecht nieuws en goed nieuws. Het slechte nieuws is dat jij slechter bent dan ik. Het goede nieuws is dat je net zo goed kunt worden als ik'? Hoe komt het dat veel evangelisten die reputatie lijken te hebben? Hoe komt het dat veel mensen die actief zijn in evangelisatiewerk zo streng overkomen, zowel naar christenen als naar niet-christenen?

Andere christenen breken misschien meteen af onder de druk dat ze het vijfde Evangelie moeten zijn. Dat is nogal wat. Wie kan dat waarmaken? We kunnen ons maar beter gedekt houden. Als niemand weet dat we christen zijn, geven we in elk geval geen aanstoot. Als we niets doen, doen we tenminste niets fout. Voor je het weet ben je een dubbelleven aan het leiden: christen onder andere christenen en daarbuiten anoniem op zijn best of een huichelaar op zijn slechtst.

Is dat nu inderdaad de keus: je wordt een Farizeeër of een angsthaas? Of je vervalt in moralisme of je gaat undercover? Kunnen we alleen een brief van Christus zijn als we beter zijn dan onze burens en collega's? En als we dat niet zijn, kunnen we dan maar beter zwijgen? Graag wil ik stilstaan bij deze vraag, omdat ik denk dat die het hart raakt van ons geloof. Beide houdingen gaan namelijk voorbij aan Christus. Paulus spreekt in de Galatenbrief over Christus die in ons gestalte aanneemt (Gal. 4:19). Het zwaartepunt bij een open en wervende houding ligt blijkbaar niet in iets wat wij ondernemen. Maar hoe zit dat dan?

Van slaaf tot zoon

Paulus maakt in de brief aan de Galaten duidelijk wat christen-woorden inhoudt. Het gaat om drie dingen, die we lezen in 4:4-7:

1. Een christen is vrijgekocht door Jezus Christus (4:5)

‘... gezonden om ons vrij te kopen van de wet ...’

2. Een christen is door God aangenomen als kind (4:5);

‘...opdat wij zijn kinderen zouden worden...’ (vgl. 3:26).

3. Een christen heeft de Heilige Geest ontvangen (4:6).

‘En omdat u zijn kinderen bent, heeft God ons de Geest van zijn Zoon gegeven, die ‘*Abba*, Vader’ roept’.

Het beeld dat hierachter ligt, is dat van de slavenmarkt in een oudoosterse stad. Het kon voorkomen dat een rijke Romein die geen kinderen had, daarheen ging en een slaaf vrijkocht. Die slaaf nam hij aan als zijn zoon, om zo een erfgenaam te waarborgen. Paulus zegt: dat is er met ons gebeurd. Wij stonden op de slavenmarkt, maar Jezus heeft de prijs betaald, waardoor wij in het gezin van God mogen wonen. Niet als slaaf, maar als kind, met recht op de erfenis. Dat is een geweldige boodschap, die we met volle vrijmoedigheid mogen brengen. Het is nogal wat, in een tijd waarin mensen hunkeren naar intimiteit, naar iemand die werkelijk om hen geeft, dat wij mensen mogen vertellen dat geadopteerd kunnen worden door God de Vader en hem ‘papa’ noemen (4:6). Als vrije mensen, niet als slaven. ‘U bent nu geen slaven meer, u bent kinderen van God’ (4:7)!

Maar een slaaf kan wel opgenomen worden in het gezin als kind, toch blijft hij nog een tijd lang denken als slaaf en zich gedragen als slaaf. Je status als geadopteerd kind kan volkomen rechtsgeldig zijn, maar daarom hoeft je je nog niet zo te voelen, je hoeft nog niet zo te denken en te handelen. En op de meest ongelegen momenten steekt je slavenziel de kop weer op. Denk aan de oudste zoon uit de gelijkenis van de verloren zoon. ‘Vader’, zei hij. ‘Ik ben al zo lang in uw dienst’. In uw *dienst*...? Is dat taal voor een zoon? Zo zijn er veel christenen die God vooral zien als een werkgever en niet als een Vader. Zij zeggen misschien ‘Onze Vader...’, maar denken ‘Mijn Baas’. Zij *praten* misschien veel over verlossing en bevrijding, maar zij leven en denken niet als vrije mensen.

En dat is nu juist de sleutel. Als wij het goede nieuws aan mensen vertellen van bevrijding door Christus en adoptie tot kinderen van God, dan is de vraag: *vertellen* wij alleen dat goede nieuws of *zijn* wij goed nieuws? ‘Broeders en zusters, u bent geroepen om vrij te zijn’, zegt Paulus (5:13). ‘Houd dus stand en laat u niet opnieuw een slavenjuk opleggen’ (5:1).

Vrijheid en slavernij

Vrijheid... volgens allerlei onderzoeken is het de hoogste waarde die Nederlanders kennen in hun persoonlijk leven. Elk jaar wordt onze vrijheid gevierd. Het is een boodschap die keer op keer wordt toegezongen, bejubeld, uitgeleefd, misbruikt en beschermd... en die we toch niet in de vingers lijken te krijgen.

Het christelijk geloof, zegt de Engelse theoloog Colin Gunton, is een geweldig aanbod van vrijheid, dat door de meeste mensen voor het tegenovergestelde wordt aangezien. In het hart van het christelijke Evangelie ligt een boodschap van vrijheid. Het is in de eerste plaats een boodschap die zichtbaar wordt in de levens van bevrijde mensen. Maar waarom zien christenen er dan vaak zo weinig verlost uit? Hoe komt het dat die geweldige boodschap vaak zo weinig landt in onze levens?

Paulus stelt dezelfde vraag aan de Galaten. ‘Ik vrees’, zegt hij, ‘dat al mijn inspanningen voor u volkomen zinloos zijn geweest’ (4:11). De hele Galatenbrief gaat over dit thema: hoe kunnen we blijven bij onze Bevrijder? Hoe ziet een verlost leven eruit? Het punt is dit: veel christenen weten dat je alleen door genade gered wordt, maar zij denken dat je de rest zelf moet doen. Paulus benadrukt hier dat onze redding en ons hele verdere leven een product is van genade en niet van eigen inspanning. God is Vader en geen Werkgever.

Wat hield de slavernij van de Galaten in? Paulus noemt het in 4:8-9:

‘Toen u God nog niet kende, was u onderworpen aan goden die helemaal geen goden zijn. Hoe is het dan toch mogelijk dat u die God hebt leren kennen, meer nog, door God gekend bent, u opnieuw tot die zwakke, armzalige machten wendt en u daaraan als slaven onderwerpen wilt?’.

‘Jullie waren onderworpen aan goden...’. Dat lijkt een eind van ons bed. Typisch voor de antieke wereld, een wereld van tempels en offers, rituelen en processies. Maar is dat zo? Ik denk het niet. Afgoden zijn niet alleen te vinden in heidense tempels; ze zijn te vinden, aldus Ezechiël 14, in de harten van welopgevoede en hoogopgeleide mensen. Afgoderij is volgens de Bijbel de wortel van alle zonde. Afgoden zijn ontzettend actueel. Laten we er iets meer van proberen te zeggen.

Afgoden

Een afgod is iets uit de schepping dat op de plaats van God komt of naast God. Onze afgod is datgene wat ons moet leveren, wat alleen God kan geven: geluk, harmonie, vrede, rust, redding. Onze afgod is datgene wat onze wil in beslag neemt, onze gedachten stuurt, onze daden motiveert.

Dat kan van alles zijn. Ons hart is een fabriek van afgoden, zei Calvijn. Waar het om gaat is dit: wij zijn aangelegd op een relatie met God. Wij zijn gemaakt om Hem te dienen. Omdat wij mensen God hebben verlaten, moeten wij iets anders dienen. Dat gaat de plaats innemen van onze ware Heer. En zij maken ons tot slaaf. Zoals Petrus zegt: ‘waar men door beheerst wordt, daarvan is men slaaf’ (2 Petr. 2:19; vgl. Joh. 8:34).

Test jezelf. Vraag jezelf eens af: wat neemt het grootste deel van mijn gedachten in beslag? Wat zou ik echt niet kunnen missen? Wat zou me heel boos of angstig maken als het bedreigd wordt? Wat maakt me terneergeslagen en somber als ik er niet in slaag het te halen? Waardoor krijg ik een hekel aan mezelf als het me niet lukt om dit te presteren? Wat maakt me onrustig en onzeker als het aangetast wordt? Kies maar. Zijn het je prestaties in je studie? Je gezondheid? Carrièreperspectieven? De goedkeuring van je ouders? Misschien juist onafhankelijkheid van je ouders? De waardering van anderen? Je uiterlijk? Macht en controle over jezelf en anderen? Beheersing van je driften? Populariteit? Een nobele zaak, zoals kerkenwerk, dierenliefde of monumentenzorg?

Voor alle duidelijkheid: dit zijn meestal op zichzelf geen slechte dingen. Psalm 115 beschrijft hoe mensen afgoden maken uit zilver en goud. Dat zijn *edele* metalen. Het is de vraag of we een afgod van enige betekenis kunnen maken uit dingen die in zichzelf waardeloos of slecht zijn. Ze moeten ons toch op zijn minst de *illusie* kunnen geven dat ze God kunnen vervangen. In al deze dingen is iets van Hem te zien en te ervaren, dat zeker. Maar ze zijn God zelf niet. Wij zijn gemaakt om Hem te verheerlijken. Dat is onze ware bestemming. Elke keer als we insteken op een lager niveau, zullen we niet functioneren als we zijn bedoeld.

Voorbeelden

Aan de Galaten schrijft Paulus heel concreet over wat afgoden kunnen zijn in ons leven. Ik noem er een paar.

De waardering van mensen

Elk mens heeft op z'n tijd waardering en aandacht nodig. Daar is niets mis mee. Zo zijn we gemaakt. Maar het gaat mis, als de waardering en goedkeuring van anderen de bron van ons geluk wordt. Dan worden we op een ongezonde manier afhankelijk van anderen. We worden slaaf van onze eigen behoefte om bemind te worden, om aardig gevonden te worden. Alles wat we doen en laten, staat dan in dat teken. We worden boos als we te weinig waardering ontvangen, angstig en terneergeslagen als mensen ons een keer niet leuk vinden, we zijn opgetogen na een complimentje en onrustig als een ander een complimentje krijgt, terwijl we zelf vergeten worden. Talloze mensen, of ze nu christen zijn of niet, dienen deze afgod. Paulus niet. 'Probeer ik soms mensen te behagen?', vraagt hij, 'Als ik dat nog altijd zou doen, zou ik geen dienaar van Christus zijn' (1:10). Zijn waarde, zijn vreugde en rust ligt niet in wat anderen van hem vinden. Op een andere plaats zegt hij: 'Maar hoe u of een menselijke instelling over mij oordeelt interesseert me niet, en hoe ik over mezelf oordeel telt evenmin (...) Het is de Heer die over mij oordeelt' (1 Kor. 4:3-4). Als je wilt weten wat je waard bent, moet je niet naar anderen kijken, maar naar het kruis. Daar zien we precies dat we er veel slechter aan toe zijn dan we ooit dachten. Wie mij oordeelt is de Here. Als Hij moest sterven voor mij, is het hopeloziger met mij gesteld dan ik ooit zou denken. Maar tegelijk zie ik daar dat ik meer bemind ben dan een mens mij ooit kan beminnen. Hij moest niet alleen sterven voor mij; Hij *wilde* het ook. Daar en daar alleen ligt de basis van ons leven. Daar ligt onze vrijheid van de afgod van de waardering van mensen. 'Ikzelf leef niet meer, maar Christus leeft in mij. Mijn leven hier op aarde leef ik in het geloof in de Zoon van God, die mij heeft liefgehad en zich voor mij heeft prijsgegeven' (Gal. 2:20).

Telkens als we dit tot ons laten doordringen, wordt ons getuige-zijn bevrijd van angst. Juist hier is onze behoefte om niet af te gaan, om gewaardeerd te worden en aardig gevonden te worden, soms een enorme belemmering. In de praktijk vertaalt zich dit in krampachtigheid, vlakheid en angst in onze omgang met anderen. Het kan ook juist ontaarden in vormen van manipulatie: we willen de ander zo graag aan onze kant krijgen, dat we maar blijven doordrammen. 'Ik schaam mij het Evangelie niet', zegt Paulus. Dat kan alleen iemand zeggen die aan den lijve heeft ervaren hoe groot de kracht is van deze boodschap in zijn eigen leven. En volgens mij zullen velen in ons land stiekem geïntrigeerd worden door mensen die vriendelijk, hoffelijk en bescheiden zijn en toch innerlijke kracht uitstralen: 'Jij kunt me kwetsen, maar je kunt me niet verpletteren onder je kritiek of afwijzing'. Volgens mij is deze innerlijke rust een belangrijk aspect van de spiritualiteit van het getuigen.

Religieuze prestaties

Met godsdienst is het vreemd gesteld. Natuurlijk is het goed en nodig om naar de kerk te gaan, te bidden en in de Bijbel te lezen, stille tijd te houden en rein en sober te leven. Maar wanneer we deze zaken verabsoluteren en verafgoden, kunnen ze een manier worden om aan Jezus voorbij te leven. Sommige mensen doen alles om Jezus te ontlopen: zelfs godsdienst kan daartoe dienen. Zij spannen zich krampachtig in om te voldoen aan hun religieuze plichten en leggen die aan anderen op. Zij doen hun uiterste best om maar niet te zondigen (of althans niet teveel), zodat zij buiten Jezus kunnen. Zij schamen zich natuurlijk wel voor hun zonden, maar stiekem vinden zij dat daar toch wel wat tegenover staat. Jezus hebben zij alleen nodig om de gaten te vullen in hun project van zelfverlossing. Hij is hun Voorbeeld, hun Leraar, hun Helper misschien, maar hun enige *redder* is morele prestatie. Dat rechtvaardigt hun leven. In de woorden van Matthew Henry:¹

'Als zij die God dienen, in de wereld zoeken wat zij alleen in God kunnen vinden, namelijk volmaakt geluk, of als zij in zichzelf zoeken wat zij alleen in Christus kunnen vinden, namelijk volmaakte rechtvaardigheid, of als zij op aarde zoeken wat zij alleen in de hemel

¹ M. Henry, *De vreugde van het geloven*, Kampen 2000, 29-30.

kunnen vinden, dat is volmaakte heiligheid en dan tobben, bedroefd zijn en van dag tot dag wenen, hebben zij dat aan zichzelf te wijten. Wat zoeken zij de levende bij de doden?’.

Paulus beschrijft zichzelf als een mens die zo heeft geleefd: hij was bezig met goed te zijn voor God. Hij herinnert de Galaten eraan: ‘U hebt gehoord hoe ik vroeger volgens de Joodse godsdienst leefde’ (1:13) en de Joodse wetten ‘heel wat strikter naleefde dan velen van mijn generatie’ (1:14). Nu weet hij dat dit niet de basis kan zijn voor redding en geluk. Een christen schaamt zich namelijk niet alleen voor zijn zonden; hij schaamt zich voor zijn rechtvaardigheid. George Whitefield, de grote Engelse opwekkingsprediker zei het zo: ‘Wie zich bekeert, moet niet alleen zijn zonden belijden, maar ook zijn beste werken. Wij hebben geen gerechtigheid van onszelf. De laatste afgod die achterblijft in ons hart, is religieuze trots’.

Paulus is vuurbang dat de Galaten nu in dezelfde valkuil stappen. Er zijn mensen in de gemeente gekomen die hun hebben verteld dat het mooi is dat zij nu in Jezus geloven. Maar om het echt af te maken, moeten zij zich nog laten besnijden. Zij moeten de wet gaan houden. Paulus ziet hierin een slimme list die de Galaten weer afhankelijk moet maken van religie. Zij worden weer op het pad geloofd van verdienste en je best doen. ‘Zijn jullie nu met de Geest begonnen en eindigen jullie in het vlees?’, vraagt Paulus (3:3). ‘Hoe is het toch mogelijk dat u die God hebt leren kennen, meer nog, door God gekend bent, u opnieuw tot die zwakke, armzalige machten wendt en u daaraan als slaven onderwerpen wilt? U houdt u werkelijk aan vaste feestdagen, maanden, seizoenen en jaren?’ (4:9-10).

Genade is gratis. Wie probeert genade te verdienen, laat zien dat hij trots is en ongebroken. Zo iemand denkt dat genade niet gratis is, maar goedkoop. Goedkoop genoeg in elk geval om door ons verdiend te worden met wat goede wil en enige inspanning.

Hier zien we dat afgoden draaien om controle en beheersing. Als we God niet op de hoogste plaats hebben, maar in plaats van Hem religie stellen, koesteren we de illusie dat we de genade kunnen beheersen, dat we God kunnen manipuleren. We maken ons los van totale afhankelijkheid van Hem. Diep in religie zit iets wat het verenigt met het moderne westerse denken: het draait om controle. Eeuwenlang al zoeken mensen in religie en wetenschap naar technieken en methoden die ons helpen om onszelf en de wereld om ons heen te beheersen. Ze moeten ons bevrijden van zwakheid, van lijden, van kwetsbaarheid, van overgave en afhankelijkheid. Als we inderdaad beter zijn dan onze burens, ja dan kunnen we evangeliseren. Ons vertrouwen rust dan op onze morele prestaties en niet op God. We zijn niet langer zwak, maar sterk; niet langer dwaas, maar wijs. Maar we zullen merken dat onze afgoden, waarvan wij dachten dat we ze konden gebruiken en controleren, ons gaan gebruiken en beheersen. Zij maken ons tot slaaf. Psalm 115 zegt: ‘Wie de afgoden maken, worden aan hen gelijk’. Zij nemen ons over. Mensen die beheerst worden door een afgod, of het nu macht, seks of religie is, worden eendimensionaal, saai, humorloos, dwingend, manipulerend, onzeker van binnen, angstig enzovoort. Misschien weten ze het in de meeste situaties nog aardig te verbergen, maar vroeg of laat komt het eruit.

Moralisme of de afgod van de religieuze prestatie is iets wat ons heel nabij ligt. Het is te herkennen aan de nadruk op ‘radicaliteit’, de ‘alles-of-niets’-benadering. Wanneer iemand zich ongelukkig voelt, beseft dat hem of haar het ware geluk ontbreekt, zegt de moralist: ‘Zalig zijn de radicalen. Pak jezelf aan. Ruk je oog uit’. Meestal is er geen aandacht voor het geduldige en geleidelijke werk van de Heilige Geest die mensen van binnenuit verandert. Meestal is er ook geen aandacht voor het feit dat onze afgoden steeds weer de kop opsteken en dat we ons leven lang ermee te kampen hebben. Maar zonde moeten we niet bestrijden door de wilskracht aan te spreken. Het probleem ligt dieper: wat drijft je leven?

Stel dat iemand last heeft van liegen. Dan kun je zeggen: ‘Liegen is tegen het negende gebod. We doen er God verdriet mee. Stop ermee. Nu is je kans! Bid God of Hij je erbij helpt. Maar je moet het wel willen!’. Enzovoort. Dat klinkt allemaal heel bijbels en er wordt heel vaak zo gepreekt en gemediteerd. Maar het gaat niet diep genoeg en er worden maar weinig levens veranderd door zo’n benadering. En daar ging het toch om bij het vijfde Evangelie: de boodschap van veranderde levens? Een andere benadering kan zijn dat je je afvraagt: wanneer en in welke situaties lieg ik eigenlijk? Dat kan bijvoorbeeld gebeuren doordat je slecht ‘nee’ kunt zeggen en dan gaat draaien om de waardering van anderen niet te verliezen en toch niet te hoeven doen wat mensen van je vragen. Dat laat zien dat we het respect van anderen liever hebben dan Gods goedkeuring. Onze afgod bepaalt ons gedrag. Zo’n probleem lossen we niet op door op basis van wilskracht aan de slag te gaan. ‘Nu zal ik niet meer liegen!’. Misschien houd je het een paar dagen vol en word je trots, waarmee de volgende zonde op de loer ligt. Maar als het echt een gewoonte van je is, lukt het waarschijnlijk niet en word je nog moedelozer dan eerst. De enige benadering die bijbels is, is: ruilen van God. ‘Heer, laat mij zo geboeid zijn door Uw liefde, dat geen ander mij kan beheersen’.

Als we menen dat we gerechtvaardigd zijn door de mate van onze heiligheid, wordt onze aandacht van God afgetrokken en gaan we meer letten op onze eigen gehoorzaamheid dan op Christus. Maar niets is het waard om onze aandacht van Christus af te laten trekken. Onze gehoorzaamheid kan ons niet redden of rust geven. Diepe twijfel is vaak het gevolg. Er zijn enorm veel christenen die diep van binnen twijfelen of God echt wel van hen houdt. Misschien overschreeuwen of overzingen ze dat gevoel, misschien zijn ze dwingend en moralistisch naar anderen, om hun eigen onzekerheid te overstemmen, maar het gevoel blijft. Soms voelen ze zich wat beter en soms weer wat minder, afhankelijk van hoe ze gepresteerd hebben in de afgelopen week. Maar het punt is: zij kennen Jezus niet echt. Zij zijn vaak veel onzekerder dan niet-christenen, want zij hebben net genoeg licht gekregen op hun zonden om daar niet te gemakkelijk over te denken, maar te weinig genade om ervan bevrijd te zijn. Hun onzekerheid komt tot uiting in kritiek op anderen, wetticisme of een andere obsessie. Ze zuigen energie van anderen op, vestigen de aandacht op zichzelf en hun eigen zorgen, maken anderen onzeker en angstig, willen heersen in plaats van dienen. Zulke levens zullen geen goed nieuws zijn voor anderen.

Vrijheidsdrang

Er is een derde afgod die Paulus noemt in Galaten: vrijheidsdrang. ‘Broeders en zusters, u bent geroepen om vrij te zijn. Misbruik die vrijheid niet om uw eigen verlangens te bevredigen, maar dien elkaar in liefde’ (5:13). Het komt in de NBV-vertaling niet tot uiting, maar Paulus gebruikt voor de term ‘eigen verlangens’ het woord ‘vlees’. Dat is opvallend: dat is hetzelfde woord waarmee hij eerder het wetticisme veroordeelde – *vlees*. Moralisten en libertijnen lijken misschien wel veel meer op elkaar dan zij zelf beseffen. In elk geval is Paulus er snel klaar mee: het is allebei vertrouwen op ‘vlees’. Waar moralisten als hun afgod een streng en fatsoenlijk leven hebben, hebben vrijbuiters de vrijheid als hun afgod. Niets mag tussen hen en hun vrijheid komen. Zij binden zich niet graag en ontvluchten hun verantwoordelijkheden. Zij voelen zich snel geclaimd en vastgelegd en reageren dan kribbig, ontwijkend, boos of somber. Ook zij vertrouwen voor hun geluk op iets anders dan Jezus alleen.

Christelijke vrijheid is iets anders dan bindingsangst. Christelijke vrijheid wordt gebonden door de liefde. Zoals Jezus zijn heerlijkheid en hemelse vrijheid opgaf om ons te dienen, zo mogen wij elkaar en anderen dienen. Petrus vraagt ons zo om te leven ‘... als vrije mensen, en verschuil u niet achter uw vrijheid om u te misdragen, maar handel als dienaren van God’ (1 Petr. 2:16). Christenen zijn vrij van mensen en gebonden aan Jezus. Alleen wie afhankelijk is

van God, kan onafhankelijk zijn van mensen. De dwaalleraars die Paulus wil bestrijden, willen aan de ene kant de Galaten losweken uit de afhankelijkheid van God. Zij willen de Galaten aansporen om hun zekerheid te bouwen op de besnijdenis en de wet. Maar, zegt Paulus, ‘Die anderen doen alles voor u, maar hun bedoelingen zijn slecht: ze drijven een wig tussen u en mij, en dan moet u alles voor hén doen’ (4:17). Je krijgt de illusie van controle over je rechtvaardigheid door het doen van religieuze plichten, maar je moet dat betalen met afhankelijkheid en slavernij. Paulus zegt tegen de Galaten dat het goed is om te ijveren in het goede, maar dan moet het wel van binnenuit komen, ‘altijd, dus niet alleen wanneer ik bij u ben’ (Gal. 4:18). Het geheim van dienen is dat wij elkaar niet dienen omdat wij bang zijn voor afkeuring, omdat wij geen ‘nee’ kunnen of durven zeggen, omdat wij graag nodig gevonden willen worden, maar omdat wij Jezus volgen. Of we nu opgemerkt worden of niet. In andere mensen dienen wij Hem, als mensen die innerlijk vrij zijn.

Nationalisme, seksisme en racisme

Paulus beschrijft hoe hij Petrus moest bestraffen (2:11-14). Petrus at eerst samen met de niet-Joden, maar zodra er Joden kwamen opdagen, zonderde hij zich af en ging alleen met hen eten. Paulus vermaant hem. We zouden kunnen denken dat Paulus Petrus aanpakt, omdat hij zich beter voelt dan Petrus. Een mooie kans om van zijn minderwaardigheidsgevoelens af te komen. Hij noemt zich immers ergens ‘de minste van de apostelen, de naam apostel niet waard’ (1 Kor. 15:9)? Als we zo denken, laten we zien hoe we zelf zijn. Petrus zelf heeft het nooit zo opgevat, in elk geval. Later noemt hij Paulus ‘onze geliefde broeder’ (2 Petr. 3:15).

We moeten opletten hoe Paulus Petrus benadert. Hij zegt niet dat Petrus zich als een racist gedraagt (hoewel dat zeker zo was), maar hij zegt dat Petrus niet wandelde op ‘de rechte weg naar het ware evangelie’ (2:14). Het geheim van een leven met Jezus is niet dat wij elkaar en onszelf bedreigen met etiketten of bestraffingen, maar dat wij het evangelie toepassen op allerlei terreinen.

Nationalisme, seksisme en racisme komen voort uit de afgod van land, sexe en volk. Als wij onze zekerheid en identiteit niet bouwen op Christus, maar op onze afkomst, ons geslacht en ons ras, zullen wij ons superieur opstellen richting leden van andere volken, vrouwen of mannen, of mensen uit een andere sociale klasse. Maar als Christus de enige bron is van onze redding en geluk, dan zijn er ‘geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus’ (3:28).

Conclusie: kenmerken van afgoden

Wat leren we van wat Paulus zegt over deze vier afgoden? Een paar dingen:

1. *Afgoden maken ons tot slaven.* Ze binden ons emotioneel en in gedrag. Als mijn afgod bijvoorbeeld zou zijn dat ik goed kan onderwijzen, zal ik mij ongelukkig voelen als het een keer wat minder gaat. Als ik daarentegen gewoon geniet van die gave, maar mijn geluk er niet op bouw, zal ik vrij zijn van die slavernij.
2. *Afgoden ontmenselijken ons.* Jezus kwam als mens om ons mensen te maken naar zijn bedoeling. Onze afgoden maken ons alleen maar minder mens.
3. *Afgoden misleiden ons.* Ze kunnen namelijk niet leveren wat ze beloven. Toch willen we dat wel graag geloven. Daarom leidt afgoderij tot een leven waarin we onszelf voor de gek houden.
4. *Afgoden vernietigen ons.* De dood is het einde ervan. Ze nemen ons over, controleren ons, zuigen ons leeg en gooien ons weg. Aan het eind blijven we achter met de scherven, alleengelaten.

5. *Afgoden gaan om controle en macht.* Met behulp van onze afgoden denken we ons leven en God te kunnen beheersen en manipuleren. Ze geven ons een illusie van zekerheid, zonder dat we afhankelijk, kwetsbaar en zwak hoeven te zijn.

Zo zijn er veel gebonden levens onder christenen. Ten diepste komt afgoderij voor een christen hierop neer: *God is voor ons een middel en geen doel.* Augustinus zei het zo: ‘De goeden gebruiken de wereld om God te genieten; de slechten daarentegen willen God gebruiken om de wereld te genieten’ (*De Stad van God*, XV.7). Een afgod hebben, betekent dat je in feite zegt: ‘God, het is fijn om U te kennen, maar U bent mij niet genoeg. Het is zelfs zo dat als U dit of dat van mij af zou nemen, ik U waarschijnlijk zou verlaten. U bent vervangbaar, maar dit niet! Dit is mijn echte levensdoel en U bent mijn hulp om het te bereiken’. Zo bidden we vaker: ‘Heer, zeggen wat ik doe’, dan ‘Laat mij doen wat U zegent’.

De therapeutische benadering

Eerder noemde ik het gevaar van een moralistische benadering van zonde. Maar er is ook een ander gevaar: dat we de psychologische lijn kiezen. Dan zeggen we: ‘Joh, je voelt je beroerd, want je omgeving geeft je niet wat je nodig hebt. Maar God houdt van je. Hij accepteert je zoals je bent’. Dat is simpelweg niet waar. God accepteert ons niet zoals we zijn. Dat is een troosteloze benadering. Iemand zal dan denken: ‘Ok, God houdt van me, maar zelfs als dat zo is, voel ik me toch ongelukkig, omdat ik dat ene niet heb waar ik zo naar verlang’. God is niet genoeg, *dat* is het probleem. Daarom is dit een verkeerde benadering. Gods liefde wordt dan opgezogen in mijn afgodenfabriek. God accepteert ons niet zoals *wij* zijn, maar Hij doet iets veel beters: Hij accepteert ons zoals *Christus* is. Zijn gerechtigheid wordt de mijne en alleen van zijn gerechtigheid kan ik leven. God accepteert ons niet onvoorwaardelijk, maar Hij accepteert ons onwaarschijnlijk!

Afgoderij vinden we onder christenen, maar ook onder niet-christenen. Hier ontmoeten we elkaar. Christenen zijn geen betere mensen dan niet-christenen. Zij zijn mensen die bevrijd zijn en in vrijheid mogen leven. Maar ze hebben te vechten met dezelfde afgoden. Aan de voet van het kruis kunnen wij elkaar een hand geven. Als we dat beginnen te begrijpen, zal ons getuige-zijn een stuk ontspannener zijn.

Het kruis en onze afgoden

Christenen zijn mensen die mogen leven met het kruis en door de gekruisigde Christus. Aan het kruis deed Christus een aantal dingen met de afgoden:

1. *Hij weigerde hen te dienen.* Afgoderij gaat over beheersing en controle: je lot in eigen handen nemen. Jezus bad voor Zijn dood: ‘Vader, wat U wilt, laat dat geschieden’. Petrus zegt: ‘Hij werd gehoond en hoonde zelf niet, hij leed en dreigde niet, hij liet het oordeel over aan hem die rechtvaardig oordeelt’ (1 Petr. 2:23). Jezus probeerde de tegenstand niet naar zijn hand te zetten, maar liet los. Hij had de macht om er wat aan te doen, maar zag ervan af. Hij deed geen religieuze toverkunsten. In zijn zwakheid was Hij standvastig. Hij weigerde de afgoden van macht en beheersing te dienen. Hij kwam niet tegemoet aan de verwachtingen van mensen.
2. *Hij ontmaskerde hen.* Het waren de demonische afgoden van religiositeit en nationalisme aan de kant van de Joden en van macht en beheersing aan de kant van de Romeinen die Jezus naar het kruis brachten. Jezus’ kruisdood laat zien waar afgoderij toe kan leiden: de

marteldood van een onschuldige. Aan het kruis worden de afgoden ontmaskerd in hun kleinzieligheid, haat en innerlijke onzekerheid.

3. *Hij overwon hen.* Christus stierf, maar stond weer op. Even leek het of de afgoden sterker waren dan Hij. Maar toen liet Hij zien hoe ‘zwak en armzalig’ (Gal. 4:9) zij waren. Zij konden hem niet vasthouden. Daarmee verwierf Hij bevrijding voor allen die met hem sterven en opstaan. In Christus trachten wij gerechtvaardigd te zijn (2:17), in Hem zijn wij bevrijd, met Hem zijn wij gekruisigd en leven wij toch (2:20). ‘Als we door de wet rechtvaardig zouden kunnen worden’, zouden de afgoden toch gelijk hebben gekregen en ‘zou Christus voor niets gestorven zijn’ (2:21). Maar zo is het niet: ‘Christus Jezus heeft ons vrijgekocht’ (3:13).

Zo brak Jezus de greep van de afgoden op ons. Hij kocht ons vrij met zijn leven en zijn eer. Hij laat ons zien hoe futiel en zinloos het is om afgoden te dienen. In hem mogen wij een leven leiden dat vrij is van afgoderij en slavernij. Dat vraagt van ons dat we aan de ene kant de valkuil vermijden van moralisme: onze identiteit bouwen op wat wij presteren of op wie wij zijn. Aan de andere kant zullen wij de valkuil moeten vermijden van ongeremde vrijheidsdrang. Ook dan dienen wij iets anders dan de ware God. Christenen zijn mensen die innerlijk vrij zijn en uiterlijk dienen. Zulke mensen brengen niet alleen maar nieuwtjes. Zij zijn goed nieuws.

Ik geloof dat dit de sleutel is tot de vraag: hoe kan getuigen spiritueel zijn? Het heeft alles te maken met de manier waarop wij met Jezus omgaan en hoe Hij ons bevrijdt om er voor anderen te zijn. Wij zullen niet genezen worden van de afgoden via de moralistische of de psychologische manier. Telkens weer zullen wij moeten inzien hoe erg het is om aan God niet genoeg te hebben, hoe bot en brutaal het is om te zeggen ‘God, U bent goed, maar dat andere is beter. U bent mijn middel tot dat doel’. Daarvoor zullen we vergeving moeten vragen, telkens weer. En tegelijk mogen we ons eindeloos verheugen in een geschonken gerechtigheid. God koos voor ons toen wij nog zondaars waren. Jezus stierf de marteldood, Hij ging ten onder aan de afgoderij van ons mensen, nog voordat wij op aarde waren. Zijn liefde is de bodem onder ons bestaan. En alleen in Zijn liefde zullen we kunnen leven als vrije en verantwoordelijke mensen. Zulke mensen heeft Nederland nodig.

Het vijfde Evangelie zijn is leven in de gemeenschap met Jezus, leven van zijn liefde. In zijn eerste brief schrijft de apostel Johannes over die gemeenschap. Aan het eind van zijn 105 verzen tellende betoog, sluit hij af met één korte zin: ‘Kinderen, wees op uw hoede voor de afgoden’ (1 Joh. 5:21). Dat is in één zin leven met Christus.